

ELŐSZÓ

A Magyarságkutató Intézet 2020. évi Évkönyve elődjéhez hasonlóan monumentális és reprezentatív munka, amely az Intézet kutatóközpontjainak tudományos és szakmai műhelymunkájába ad részletes betekintést. Az Évkönyvben huszonhat, angol nyelvű absztraktokkal kiegészített tanulmány kapott helyet, melyet harminckét szerző jegyez. A tanulmányok sorrendje az azokat jegyző kutatók neveinek betűrendjét követi. A kötet mintegy 800 oldalnyi szöveget és képet tartalmaz, amely önmagában egy hatalmas vállalkozás eredménye.

A teljesség igénye nélkül „szemezgetve” – ennél többre ez a bevezető sem vállalkozhat – a kötet tanulmányait kibontakozik a rendező elv, amely a nemzeti identitás erősítésének papírra vetése. Már az „évkönyv” maga, mint vállalkozás is tradicionális műfaj, hiszen az itt megjelenő cikkek nem kerülnek be a „Scopusba” és egyéb neves adatbázisokba, nem lesznek részei a tudománytőkésítés folyamatának, „csak és egyszerűen” fontosak és jelentősek: nekünk, magyaroknak. A nemzeti identitás sem a baloldali narratívában gyakran negatív értelemben használt nacionalizmus, hanem a hazafiasság, patriotizmus koordináta rendszerében értelmeződik itt: a tanulmányok szerzői, szakmájuk professzionális művelői nem vért izzadva facsarják a tényeket, hogy „magyarokodva” bizonygassák a magyar nyelv, történelem etc. különlegességét. A magyar egyediség egyszerűen csak megjelenik a tanulmányok lapjain a szakmai interpretációk tudományos narratíváján keresztül. Mert par excellence létezik.

Jelen bevezető így azt a gondolatot próbálja felvillantani idézetekkel, ismeretetésekkel végig követni, hogy miként jelenik meg az egyes tanulmányok eltérő témáján, stílusán, módszertanán és szerzői habitusán keresztül a magyar nemzeti identitás.

Mi a közös tehát, milyen gondolkör vonul végig a II. világháborús történeti témáktól a nyelvstratégiai kérdésekig? Amint Babucs Zoltán írja Jászberényi gumihuszárok és páncélosok a gyorsadtest kötelékében (1941) c. tanulmá-

nyában, „*A falusiaktól megtudták, hogy hat páncélos – közülük az egyik súlyosan megsebesülve – szovjet hadifogságba esett, bakancsaikat elvették, de csak ötöt hajtottak hátra. Hamarosan rátaláltak Kerekes Miklós harckocsivezető honvéd (1918) elásott holttestére, akit a szovjetek puskatussal vertek halálra. Augusztus 18-án Kerekes honvéd koporsójánál Barthalos Zoltán százados megható búcsúbeszédet mondott, s katonai tiszteletadással temették el a hősi halált halt honvédet.*” Úgy Bakay Kornél tanulmányában azt ismerteti, hogy több mint egy évszázadig a magyar tudományos élet hitelesnek fogadta el, hogy László királyt előbb Somogyvárott temették el, és csak később került át a holtteste Váradra. 2011-ben megkísérelték hiteltelenné tenni a sírra vonatkozó írott, és tárgyi forrásokat, amit a szerző cáfol. A kötet két kezdő írása, témájában nem is állhatna megszebb egymástól, mégis a szemlélet, a tradicionális értékrend, témaválasztás és narratíva hasonló.

Ugyanezen szellemben fogalmazza meg Eöry Vilma A kárpát-medencei magyar kisebbség nyelvstratégiája c. írásában, hogy „*A Kárpát-medencei magyar kisebbségi közösségek státusa jelentősen eltér az európai etnikai kisebbségi közösségektől: őshonos kisebbségként élnek a Magyarországgal szomszédos országokban, a magyarországgal többnyire összefüggő területen. Jelentőségük nagy lélekszámuknál fogva kiemelkedő a magyar nyelvi és kultúrközösség, a magyar nemzet számára, fennmaradásuk veszélyeztetettsége miatt azonban kiemelt figyelmet érdemelnek. Magyarok maradásuk, magyar identitásuk és magyar nyelvük megőrzésének minél hatékonyabb biztosítása – a kisebbségi közösségek önfenntartó és -építő tevékenysége mellett – a magyarországi nemzeti nyelvstratégián alapuló cselekvésnek fontos és sürgető feladata.*”

A nemzeti identitás újraélése a 20. században nem újkeletű, így válik jelentőssé a kötet recepcióesztétikai vonulata, amely számos fontos téma történetét, változását, korábbi vagy újrafelfedezését mutatja be. Így nyer értelmet Gróf Péter írása, aki Visegrád 19. századi újrafelfedezését mutatja be, Horváth-Lugossy Gábor és Illik Péter tanulmánya, amely azt vizsgálja, hogy mennyire jelent meg a hazai középiskolai tankönyvekben a magyar identitásban fontos szerepet játszó és újrafelfedezett pozsonyi diadal (907), Illik Péter tanulmánya az 1930-as években közismert nagy magyar érzelmű patrióta, A. G. M. Abbing munkásságáról, Jeney János cikke az 1919-ban Amerikába került, Magyarországot ábrázoló tér-

képekről, Kása Csaba ismertetése az első idehaza készült hangosfilmekről, Németh Dániel cikke a régi magyar holt vizek neveiről, Pomozi Péter tanulmánya a szájhagyomány jelentőségéről a nyelvtörténetben, Raffai Judit szövegközlése Kálmány Lajos munkásságának újraértelmezéséről, Raffay Andrea tanulmánya, amely újra felfedezi Orczy Emma bárónő a magyar nemzettudatot erősítő műveit és munkásságát, Tóth Sándor elemzése Pray György történelemszemléletéről vagy éppen Vajda András írása arról, hogy az elmúlt közel száz évben miként változtak a disznótartás körülményei, és a társadalmon belül a disznó(tartás) hoz fűződő viszony is.

A kötet azon tanulmányai, amelyek nem fűzhetőek fel valamiféle tágran értelmezett recepciótörténeti szálra, igen sokszínűek. Vannak a kifejezetten történelmi munkák, illetve azok, amelyeket egyéb területekhez, némileg nagyvonalúan a történelem mint diszciplína felől nézve a segédtudományok kategóriába lehetne sorolni, még akkor is, ha adott esetben messze túlléptek annak hagyományos keretein; így például a Nagy L. Péter, Neparáczki Endre és Kásler Miklós nevével fémjelzett archeogenetikai kutatás dokumentációja az Árpád-ház filogenetikai eredetének meghatározásáról. A nem kifejezetten történelmi munkák sorát gyarapítja Bódi Zoltán cikke a magyar nyelvű identitás megőrzéséről a digitális térben, Fehér Bence írása a nagyszentmiklósi írásokról, Gallina Zsolt, Gulyás Gyöngyi, Horváth Ciprián, Knippl István és Makoldi Miklós többszerzős tanulmánya a 10. századi sírokról Kiskunfélegyháza-Terjéktanya lelőhelyről, Szőnyi Viven cikke egy moldvai csángó faluról, továbbá Tánczos Vilmos közlése a székelyek csángóképéről.

A kötet kifejezetten történelmi jellegű tanulmányai időben és térben Rómától a kommunizmusig terjednek: Kovács Péter oknyomozó cikke arra a kérdésre keresi a választ, hogy Nyugat-Illyricum és Pannonia pontosan mikor és milyen mértékben (teljesen, vagy Dalmatia és Pannonia, vagy csak Pannonia egy része) került Nyugat-Róma helyett Constantinopolis ellenőrzése alá. Kovács Attila a burtászok és a magyarok, mint a kazárok segédnépe, történetét írja meg. Teiszler Éva Orseolo Péter és Aba Sámuel királyságának utólagos el nem ismerését, illetve Orseolo Péter és a Vazul-fiak származásának meghamisítását a legitimitás felől vizsgálva arra keresi a választ, hogy azokra miért lehetett szükség, s hogy azok összefüggésben álltak-e királyi hatalmuk legitim volta-

nak elismerésével, s ha igen, milyen módon. Nagy-Luttenberger István cikke a szociológia peremterületén a következő problémát veti fel: az utolsó török és a francia háborúk (1787–1815) időszakában a császári-királyi hadseregben százezres nagyságrendű magyar katonaság harcolt. A hadsereg vezetésébe is szép számmal kerültek be magyarok, a 880 aktív szolgálatot teljesítő tábornok közül 215 fő rendelkezett magyarországi kötődéssel. A tanulmány a csoport társadalmi összetételét mutatja be a kései rendiség viszonyai között. Gulyás László azt elemzi írásában, hogy 1918. október 31-től 1919. március 21-ig hogyan és miért követte egymást 5 hadügyminiszter, valamint rövidre sikeredett hivatali idejük alatt milyen konkrét lépéseket tettek az új magyar hadsereg megteremtése érdekében. Időrendben utolsóként, de nem utolsó sorban, Borvendég Zsuzsanna összefoglalja a külkereskedelem államosítása előtt zajló folyamatokat, megismerhetjük a terület igazgatását végző intézményrendszer felállítását és a pártvállalatok rendszerének kiépítését is. A szocialisták a vállalkozások létrehozásával már 1946 nyarára teljes rálátást biztosítottak maguknak a gazdasági kapcsolatrendszerekre, ezzel kezükben tarthatták a nemzetközi árucseréforgalmat is.

A kötet lábjegyzetelt szaktanulmányai időben, tematikában és módszertanban széles spektrumon kínálnak tudományos ismereteket, alapokat a nemzeti identitás építéshez, erősítéséhez, illetve hasznos időöltést a történelem, az egyéb tudományok és a Magyarságkutató Intézet munkája iránt fogékony Olvasó számára.

2021. október

A szerkesztők

TANULMÁNYOK

